ONOMASTIK BIRLIKLARNING INGLIZ BOLALAR FOLKLOR QO‘SHIQLARIDA QO‘LLANILISHINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI

Yoqubova Gulasal Farxodjon qizi
Farg‘ona davlat universiteti
2-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya

Bolalar folklor qo‘shiqlari muayyan xalqning o‘tmishi, tarixiy shakllanish bosqichlari, urf-odat va an’analari, e’tiqodiy qarashlari va qadriyatlarini o‘zida aks ettiruvchi bebaho manbalardir. Ularda xalqning kundalik turmush tarzi sodda lekin to‘yingan til orqali ifodalanadi. Ushbu tadqiqotda ingliz bolalar folklor qo‘shiqlaridagi onomastik birliklar qiyosiy-lingvokulturologik hamda semantik jihatdan analiz qilish orqali ular orqali nazarda tutilgan simvollar va ularning qo‘shiq matnidagi funksiyalari ochib beriladi. Bolalar folklor qo‘shiqlaridagi onomastik birliklar shunchaki til birligi sifatida emas balki muhim lingvokulturologik ahamiyatga ega bo‘lgan etnik xotira va milliy o‘zlikni namoyon qiluvchi madaniy kodlar sifatida talqin qilinadi. Har bir xalq madaniyatining xilma-xilligi va o‘ziga xos jihatlari misollar orqali ko‘rsatilib isbotlab beriladi.

Kalit so‘zlar: *Onomastik birliklar, antroponim, nominativ funksiya, umumlashtiruvchi funksiya, fonetik-poetik funksiya, deonimizatsiya.*

KIRISH

Bolalar folklor qo‘shiqlari bolalar tomonidan yoki ularga atab kuylanuvchi qo‘shiqlar hisoblanadi. Lekin ular shunchaki ko‘ngilochar hamda musiqiy-estetik zavq uyg‘otish vositasi emas balki muayyan xalqning ko‘p asrlik tarixiy tajribasi, etnik xotira, milliy o‘zlik va madaniy mafkurani avloddan avlodga o‘tkazuvchi dastlabki fundamental ijtimoiy-iqtisodiy instituti hamdir. Aynan folklor qo‘shiqlari orqali o‘sib kelayotgan bola o‘zi yashayotgan jamiyatdagi axloqiy me’yorlar, urf-odat va an’analar, e’tiqodiy qarashlar hamda qadriyatlar bilan ilk bor tanishadi.

Bolalar folklor qo‘shiqlarida uchrovchi obrazlar, ramziy timsollar, onomastik birliklar o‘sib kelayotgan bolaning milliy mafkurasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Chunki bolalar jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy bilimlarni folklor namunalarini, xususan folklor qo‘shiqlarini tinglash, kuylash va takrorlash orqali oladilar. Qo‘shiqlarda qo‘llanilgan sof xalqona iboralar nafaqat bolaning til boyligini oshirishda balki milliy qadriyatlar va an’anaviy dunyoqarash fonida bolalarning tasavvurini kengaytirishda muhim ahamiyatga egadir. Shuningdek qadim qadimdan har bir xalqning milliy ongida mavjud bo‘lgan ezgulik va yovuzlik, mehnat va rohat, qahramonlik kabi tushuncha va stereotiplar folklor qo‘shiqlari orqali bolalar ongiga sindiriladi. Shuning uchun ham bolalar folklor qo‘shiqlari faqatgina estetik yoki lingvistik ahamiyatga ega hodisa emas balki o‘z tarkibida xalqning madaniy kodlarini saqlovchi va uni kelajak avlodga uzatuvchi kommunikativ vosita sifatida ham qadrlanadi. Masalan, “Polly Flinders” nomining oddiy ism emas, balki sho‘x va ehtiyotsiz qiz obrazini ifodalashi matn konteksti asosida aniqlanadi.

LITTLE Polly Flinders (kichkina Polli Flinders)

Sat among the cinders, (Cho‘g‘ oldida o‘tiradi,)
Warming her pretty little toes. (Jajji oyoqchalarini isitib.)
Mother came and caught her, (Onasi kelib uni ko‘rib qoladi)
And whipped her little daughter(Va qizini jazolaydi)
For spoiling her nice new clothes.(Yangi kiyimlarini kir qilgani uchun)

Bu qo‘shiq 1805-yilda “Little Jenny Flinders” nomi bilan nashr etilgan. Bundan ko‘rinadiki, “Flinders” nomi “Polly” yoki “Jenny”dan ko‘ra muhimroqdir, chunki u “cinders” (cho‘g‘, kul) so‘zi bilan qofiyalanadi va shu orqali ertaklardagi “kambag‘allikdan boylikka” mavzusidagi syujetlarga ulanadi. Bunday ertaklarda odatda go‘zal va ko‘pincha onasiz qahramon qiz yovuz qarindoshlari tomonidan eziladi hamda oshxona yoki kul orasida yashirishga majbur qilinadi. Uning go‘zalligi chang, kul va kir bilan yashiriladi, toki boshqa birov odatda badbashara opa-singil uning baxtli taqdirini egallab olsin.

Mashhur ertaklardan biri Sinderella bu holatni yaqqol ko‘rsatadi. Ushbu ertak Charles Perrault ning “Mother Goose” to‘plamida ham uchraydi. “Cinderella” nomining o‘zi ham uning kul va kir bilan qoplangan holatini anglatadi. Polli singari u ham shahzodani o‘ziga rom etish va oshxonadan chiqib ketish uchun toza hamda chiroyli kiyimlarga muhtoj bo‘ladi.

Biroq ushbu bolalar qo‘shig‘i ertakdan farqli ravishda ogohlantiruvchi mazmunga ega. Unda oddiy qizchalarga o‘zlarini ertak qahramonidek tasavvur qilmaslik kerakligi uqtiriladi. Qo‘shiq bolalarni kiyimlarini ozoda saqlashga undaydi, chunki ularning muammolarini sehrli pari kelib hal qilib bermaydi. Aks holda, onasi jahli chiqib, ularni jazolashi mumkinligi ta’kidlanadi. [1]

Ushbu qo‘shiq matnida qo‘llangan “Polly Flinders” antroponimi bir necha muhim funksiyalarni bajaradi:

1. Nominativ funksiya. Bu o‘rinda antroponim qo‘shiq qahramonini individuallashtiradi va matnga obrazlilik beradi. Biroq antroponimning vazifasi faqatgina aniq bir qizning nomini ifodalashni maqsad qilmaydi.

2. Umumlashtiruvchi funksiya “Polly Flinders” nomi folklor matnida umumlashgan ramziy obraz sifatida qo‘llanib, sho‘x, beparvo yoki hali hayot tajribasiga ega bo‘lmagan kichkina qizaloq timsolini aks ettiradi. Shu sababli ushbu antroponim tipiklashtiruvchi funksiyani ham bajaradi.

3. Fonetik-poetik funksiya. “Flinders” komponenti fonetik-poetik vazifaga ham ega. Chunki u “cinders” so‘zi bilan qofiyalanib, qo‘shiqning ritmik va ohangdor tuzilishini ta’minlaydi. Folklor qo‘shiqlarida bunday qofiyadosh antroponimlar matnning esda qoluvchanligini oshiradi hamda bolalar nutqiga mos musiqiylikni yuzaga keltiradi. Demak, bu yerda antroponim nafaqat ism sifatida, balki poetik vosita sifatida ham xizmat qilgan.

Shuningdek, “Polly Flinders” antroponimi lingvokulturologik va intertekstual funksiyani ham bajaradi. Chunki u “Cinderella” kabi kul orasida yashovchi, ezilgan, ammo go‘zal qahramon obrazlari bilan assotsiatsiya hosil qiladi. Natijada qo‘shiqdagi

[1] Jack, A. Pop Goes the Weasel: The Secret Meanings of Nursery Rhymes. — London: Penguin Books, 2008. — P. 123.

antroponim oddiy ism bo‘lib qolmay, ingliz folklori va ertakchiligidagi “kul orasidagi qiz” arxetipini eslatuvchi madaniy kodga aylanadi. Shu tariqa ushbu antroponim matnda nominativ, poetik, ramziy, umumlashtiruvchi va lingvokulturologik funksiyalarni birgalikda bajaradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bolalar folklor qo‘shiqlarida ma’lum bir tushuncha yoki ma’lum bir xarakter va ijtimoiy tipga ega bo‘lgan odamlar guruhi muayyan onomastik birliklar orqali ifodalanadi. Xususan, bolalar folklor qo‘shiqlarida qo‘llanilgan antroponimlar har doim ham muayyan real yoki tarixiy shaxsni emas balki ushbu antroponim bilan bog‘liq holda xalq ongida shakllangan xulq-atvor, ijtimoiy status yoki ramziy ma’noni ifodalash funksiyasini bajaradi. Bu o‘rinda onomastik birlik nominativ funksiyadan konnotativ funksiyasiga ko‘chib o‘tadi va lingvokulturologik ma’no yukini oladi. Shuningdek qo‘shiqdagi onomastik birlikning xususiyatlaridan kelib chiqib, keyinchalik tilda ushbu onomastik birlik deonimizatsiyaga uchrashi mumkin. Ya’ni folklor qo‘shig‘ida qo‘llanilganidan so‘ng turdosh ot sifatida ishlatilib umumlashgan nominativ birlikka aylanishi mumkin. Natijada, deonimizatziyaga uchragan onomastik birlik ma’lum bir xarakter yoki ijtimoiy tipni bildiruvchi leksik birlik sifatida qo‘llanila boshlaydi. Anglash mumkinki, folklor qo‘shiqlaridagi onomastik birliklar xalq tafakkuri vat il taraqqiyoti bilan bog‘liq hodisadir.

ADABIYOTLAR

1. Alchin, L. *The Secret History of Nursery Rhymes.* — Surrey: Babyseen Ltd, 2010. — 67-bet. — Elektron manba: https://archive.org/details/secrethistoryofn0000alch/page/38/mode/2up (murojaat sanasi: 20.03.2026).

2. Jack, A. Pop Goes the Weasel: The Secret Meanings of Nursery Rhymes. — London: Penguin Books, 2008

3. Mother Goose’s Nursery Rhymes / illustr. Walter Crane va boshqalar. — London: George Routledge and Sons, 1877. — 48-bet. — URL: https://archive.org/details/mothergoosesnurs00craniala/page/48/mode/2up?q=humpty (murojaat sanasi: 02.04.2026).

4. Opie I., Opie P. *The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes*. — Oxford: Oxford University Press, 1997. — P. 418. — URL: https://archive.org/details/oxforddictionary0000opie/page/418/mode/2up?q=Tweedledum (murojaat qilingan sana: 04.04.2026).

5. Hazlitt W. C. English Proverbs and Proverbial Phrases. — London, 1907. — URL: https://www.bartleby.com/lit-hub/english-proverbs-and-proverbial-phrases/a-bad-bush-to-a-dull-ass/ (murojaat qilingan sana: 05.04.2026).